

موانع پذیرش دعا

خدایم را سلیمیان

بخشی حقیقی دور کند توجه کافی داشته، در حد امکان در رفع آنها کوشش کنیم.

در این نوشته کوتاه به بخش دوم، یعنی موانع اجابت دعا اشاره‌ای گذرا خواهیم نمود. قبل از شمردن موانع اجابت دعا مناسب است سخنی ارزشمند از کتاب شریف المیزان را نقل کنیم که فرموده است:

«در خواست حقیقی - بازبان فطرت - همیشه با اجابت همراه بوده و از آن تخلفی و تخلف نمی‌کند؛ و دعاهایی که به اجابت نمی‌رسد فاقد یکی از این دو امر است:

یکی از عوامل روشنایی جوامع اسلامی، دعا و نیایش است که همواره باعث طراوت، شادابی و امیدواری این جوامع بوده است.

شناخت شرایط اجابت دعا از سویی و معرفت نسبت به موانع اجابت از سوی دیگر، در حیات این سنت ارزشمند مؤثر است.

اگر چه «نیایش» در هر شرایطی دارای نتیجه‌ای است، ولی اگر خواسته باشیم در حد کمال، دارای نتایج مورد نظر باشد، می‌بایست علاوه بر در نظر داشتن شرایط و آداب آن، به موانع و اموری که ممکن است دعا را از اثر

کاری را با شرکت اسباب و اوهام انجام نمی‌دهد. پس، این دو دسته از دعا کنندگان، گرچه با زبان، دعای خالص می‌کنند ولی در دلشان چنین نیست.^۱

موانع اجابت دعا

۱- امید به غیر خدا

بزرگترین مانع پذیرش دعا این است که به کسی یا چیزی غیر از خدا امید بسته و یا او را به صورت مستقل مورد نیایش قرار دهیم.

از حضرت صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود:

«إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ لَا يَسْأَلَ رَبَّهُ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ فَلْيُبَاسِ مِنَ النَّاسِ كُلِّهِمْ، وَلَا يَكُونَ لَهُ رَجَاءٌ إِلَّا عِنْدَ اللَّهِ، فَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ذَلِكَ مِنْ قَلْبِهِ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ»^۲

هرگاه یکی از شما بخواهد که هر چه از خداوند درخواست کند به او بدهد؛ باید از همه مردم چشم امید قطع کرده و جز به امید خدا امید نبندد. پس، چون خدای عزوجل دانست که او به راستی چنین است، هر چه از خدا بخواهد به او عطا کند.»

۱- المیزان، ج ۲، ص ۴۳، با تصرف.

۲- کافی، ج ۲، ص ۱۴۸.

۱- یا در خواست حقیقی در آن‌ها نیست، بلکه به واسطه روشن نبودن مطلب برای دعا کننده - به اشتباه - امری را خواستار می‌شود و یا چیزی را می‌خواهد که اگر بر حقیقت امر مطلع می‌شد نمی‌خواست؛ برای مثال، دعا کننده کسی را مریض پنداشته و شفای او را از خدا می‌خواهد، در صورتی که عمرش تمام شده و شفای مرض در آنجا مورد ندارد، بلکه باید زنده کردن او را از خدا خواست؛ و او چون از زنده شدن مرده به واسطه دعا مایوس است، به طور حقیقی آن را خواستار نمی‌شود؛ و البته اگر کسی مانند پیامبران چنین امیدی داشته باشد و دعا کند، مستجاب خواهد شد.

۲- و یا اینکه سؤال و درخواست

هست، ولی - به طور واقعی - سؤال و درخواست از خدا نیست؛ مثل اینکه کسی حاجتی را از خدا بخواهد ولی به سبب‌های عادی - یا امور وهمی که گمان دارد کفایت امرش را می‌کند - دل بسته باشد. در این صورت خواستن به حسب حقیقت از خدا نیست؛ زیرا خدایی که دعاها را مستجاب می‌کند،

۲- گناه و معصیت

یکی دیگر از موانع مهم پذیرش دعا، نافرمانی و سرپیچی از دستورات خداوند است. بندگان خدا با هر قدمی که به سوی گناه برمی دارند یک قدم از خداوند فاصله می گیرند و موجبات محرومیت خویش از اجابت الهی را فراهم می آورند.

امام باقر علیه السلام در این باره فرموده است: «إِنَّ الْعَبْدَ يَسْأَلُ اللَّهَ الْخَاجَةَ فَيَكُونُ مِنْ شَأْنِهِ قَضَاؤُهَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ أَوْ إِلَى وَقْتٍ بَطِيٍّ فَيُذْنِبُ الْعَبْدُ ذَنْبًا فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْمَلَكِ: لَا تَقْضِ حَاجَتَهُ وَآخِرُهَا أَيُّهَا، فَإِنَّهُ تَعَرَّضَ لِسَخَطِي وَاسْتَوْجَبَ الْحِزْمَانَ مِنِّي؟»

بنده از خداوند حاجتی را می خواهد و از شأن خداست که آن را در آینده ای نزدیک یا با تأخیر برآورده سازد؛ اما بنده مرتکب گناهی می شود، پس، خداوند تبارک و تعالی به فرشته می گوید: حاجت او را برمی آور و او را از آن محروم گردان؛ زیرا که او خود را در معرض خشم من نهاد و مستوجب محرومیت از سوی من شد.

در روایات به برخی از گناهایی که از پذیرش دعا جلوگیری می کنند اشاره شده است. به عنوان نمونه یک مورد از این

روایات بیان می شود.

امام سجاد علیه السلام فرموده است: «الذُّنُوبُ الَّتِي تَرُدُّ الدُّعَاءَ، سُوءُ النَّيَّةِ وَخُبْتُ السَّرِيرَةَ وَالتَّفَاقُ مَعَ الْإِخْوَانِ وَتَرَكَ التَّصَدِيقَ بِالْإِجَابَةِ وَتَأَخَّرَ الصَّلَاةِ الْمَقْرُوضَاتِ حَتَّى تَذَهَبَ أَوْقَاتُهَا وَتَرَكَ التَّقَرُّبَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالْبِرِّ وَالصَّدَقَةِ وَاسْتِعْمَالَ الْبَدَأِ وَالْفَحْشِ فِي الْقَوْلِ؟»

گناهایی که موجب رد شدن دعا می شوند عبارتند از: نیت بد، پلیدی باطن، دورویی با برادران دینی، باور نداشتن اجابت دعا، به تأخیر انداختن نمازهای واجب تا آن زمان که وقتش بگذرد، دوری جستن از نزدیک شدن به خدای بزرگ با کار خیر و دادن صدقه، و به کارگیری کلمات زشت و ناسزا در گفتار.

امیر مؤمنان علیه السلام تأثیر گناه در عدم اجابت دعا را این گونه بیان می فرماید: «لَا تَسْتَبِيحُ إِجَابَةَ دُعَاؤِكَ وَقَدْ سَدَدْتَ طَرِيقَهُ بِالذُّنُوبِ؟»

اجابت دعایت را کند نخوان در حالی که راهش را با گناهان بسته ای.

۱- بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۲۹، ح ۱۱.

۲- همان، ص ۳۷۶.

۳- غرر الحکم، ج ۶، ص ۳۰۲.

بگو: ... من هرگز دعای کسی از شما یا دیگر
آفریدگانم را که بر گردنش حقی از دیگران
است، اجابت نخواهم کرد.»

۵- کسب حرام

پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرمود:
«إِنَّ الْعَبْدَ لَيَرْفَعُ يَدَهُ إِلَى اللَّهِ وَمَطْعَمُهُ
حَرَامٌ، فَكَيْفَ يُسْتَجَابُ لَهُ وَهَذَا حَالُهُ؟»
همانا بنده دستش را [برای دعا] به
درگاه خدا بالا می برد در حالی که خوراکش
حرام است. با چنین حالی، چگونه دعایش
مستجاب می شود؟»
همچنین در حدیث قدسی خداوند
فرمود:

«فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَعَلَى الْإِجَابَةِ فَلَا
تَحْجُبْ عَنِّي دَعْوَةَ الْأَدْعُوَةِ أَكِلِ الْحَرَامِ؟»
از تو دعا کردن و از من اجابت نمودن،
پس هیچ دعایی از من محبوب نماند مگر
دعای حرامخوار.»

۶- غفلت و بی خبری

رسول گرامی اسلام ﷺ فرمود:
«إِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلَبِ

۳- ترک امر به معروف و نهی از منکر

کسانی که این دو فریضه الهی را
ترک می کنند دعایشان مستجاب
نخواهد شد. چنانکه پیامبر گرامی
اسلام در این باره فرموده است: «لَتَأْمُرُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَيْنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيَسْلَطَنَّ اللَّهُ
شِرَارَكُمْ عَلَى خَيْرِكُمْ وَيَدْعُوا خَيْرَكُمْ فَلَا
يُسْتَجَابُ لَهُمْ!»

[یا] امر به معروف و نهی از منکر
کنید، و یا [این نتیجه پش می آید که]
خداوند، بدترین شما را بر بهترین شما
مسلط می کند، و خوبترین شما دعا
می کنند، ولی مستجاب نمی شود.»

۴- ستم و تجاوز به حقوق دیگران

یکی دیگر از موانع پذیرش دعا،
تجاوز به حقوق دیگران است که در
روایات فراوانی بر این مطلب تأکید شده
است.

علی علیه السلام فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
أَوْحَى إِلَى عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قُلْ لِلْمَلَأِ
مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ... إِنِّي غَيْرُ مُسْتَجِيبٍ لِأَحَدٍ
مِنْكُمْ دَعْوَةً - وَلَا أَحَدٍ مِنْ خَلْقِي - قِيلَ لَهُ تَطْلِمَةٌ؟»
خداوند به عیسی بن مریم وحی
فرمود: به اشراف [و بزرگان] بنی اسرائیل

۱- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۳۱۱.

۲- الخصال، ص ۳۳۷، ح ۴۰.

۳- ارشاد القلوب، ص ۱۴۹.

۴- بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۷۳، ح ۱۶.

غَافِلٍ لَّاهٍ؛

بدانید که خداوند دعایی را که از دلی غافل و بی خبر باشد اجابت نمی کند.»

۷- مخالفت با حکمت الهی

در برخی از موارد، انسان به خاطر نداشتن آگاهی، چیزی را از خدا می خواهد که با حکمت الهی سازگاری ندارد و به مصلحت او نیست، از این رو دعایش مستجاب نمی شود.

امام علی علیه السلام در این باره می فرماید:

«إِنَّ كَرَمَ اللَّهِ لَا يَنْقُضُ حِكْمَتَهُ؛ فَلِذَلِكَ لَا تَقَعُ الْإِجَابَةُ فِي كُلِّ دَعْوَةٍ؛»

به راستی که کرم [و بزرگواری] خدای سبحان، حکمت او را نقض نکند؛ و از این رو هر دعایی اجابت نشود.»

خداوند متعال این مصلحت اندیشی و حکمت خود را این گونه یادآوری می فرماید: «عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»^۳؛

«بسا چیزی را خوش نمی دارید در حالی آن برای شما خوب است؛ و بسا چیزی را دوست می دارید در حالی که آن برای شما بد است؛ و خدا می داند و شما نمی دانید.»

۸- انجام ندادن فرامین الهی

احادیث و روایاتی در این زمینه وارد شده است که به برخی از آن ها اشاره می کنیم:

در حدیثی از امام صادق علیه السلام می خوانیم:

«الرَّبْعَةُ لَا يَسْتَجَابُ لَهُمْ دُعَاءُ: رَجُلٌ جَالِسٌ فِي بَيْتِهِ يَقُولُ: يَا رَبِّ ارزُقْنِي فَيَقُولُ لَهُ: أَلَمْ أَمْرُكَ بِالطَّلَبِ؟ وَرَجُلٌ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ فَدَعَا عَلَيْهَا؛ فَيَقُولُ: أَلَمْ أَجْعَلْ أَمْرَهَا بِيَدِكَ؟ وَرَجُلٌ كَانَ لَهُ مَالٌ فَافْسَدَهُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ ارزُقْنِي، فَيَقُولُ لَهُ: أَلَمْ أَمْرُكَ بِالْإِقْتِصَادِ؟ وَرَجُلٌ كَانَ لَهُ مَالٌ فَأَدَانَهُ بِغَيْرِ بَيْتَةٍ... فَيَقُولُ: أَلَمْ أَمْرُكَ بِالشَّهَادَةِ؟»^۴؛

چهار گروهند که دعایی از آن ها مستجاب نمی شود:

کسی که در خانه خود نشسته و می گوید: خداوندا! مرا روزی ده، [خداوند] به او می فرماید: آیا به تو دستور تلاش و کوشش ندادم؟ و کسی که زنی دارد و آن زن نفرت می کند؛ [خداوند]

۱- همان، ص ۳۲۱، ح ۳۱.

۲- غررالحکم، ح ۳۴۷۸.

۳- بقره/۲۱۶.

۴- اصول کافی، ج ۲، ص ۵۱۱.

خواندید، ولی به آن عمل نکردید. گفتید: «سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا»، سپس مخالفت ورزیدید. چهارم: شما گفتید که از آتش می ترسید، در حالی که همواره با گناهان خود به آن نزدیک می شوید، پس چه شد ترس شما؟!

پنجم: شما گفتید که علاقمند به بهشت هستید، در حالی که همواره با کارهایتان از آن دور می شوید، این چه علاقه‌ای است که دارید؟!

ششم: شما نعمت‌های پروردگار را استفاده کردید ولی سپاسگزاری نکردید. هفتم: خداوند شما را به دشمنی با شیطان فراخواند و فرمود: «إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا»^۱ در حالی که شما در حرف با او مخالفت و دشمنی کردید ولی در عمل با او طرح دوستی ریختید.

هشتم: شما همواره عیب‌های دیگران را در نظر آوردید و عیب‌های خود را پشت سر انداخته و فراموش کردید، آن‌ها را ملامت کردید، در حالی که خود به ملامت سزاوارتر بودید.

پس با این وضع کدام دعا از شما

می فرماید: مگر امر او را به دست تو قرار ندادم؟ و کسی که مالی داشته و آن را بیهوده تلف کرده و می گوید: خداوندا! به من روزی مرحمت کن. [خدا] به او می فرماید: مگر دستور میانه‌روی به تو ندادم؟! و کسی که مالی داشته و بدون شاهد و گواه به دیگری وام داده [اما وام گیرنده منکر شده است، خدا به او] می فرماید: مگر به تو دستور ندادم که [به هنگام وام دادن] شاهد و گواه بگیری؟!

۹- خیانت دل

فردی از امام علی علیه السلام سؤال کرد: با اینکه خداوند فرموده است: «ذُوعُونِي أَنْتَجِبَ لَكُمْ» چرا دعای ما مستجاب نمی شود؟

آن حضرت فرمود: «به خاطر این که دل‌های شما در هشت مورد خیانت کرد:

اول: شما خدا را شناختید ولی حق او را به جانیاوردید، پس این شناخت سودی به حال شما نداشت.

دوم: شما ایمان به پیامبر او آوردید، سپس با سنت او به مخالفت برخاستید و شریعت او را نادیده گرفتید، پس چه شد ثمره ایمان شما؟!

سوم: شما کتابی را که نازل شد

اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي حَاجَتِهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ
 أَخْرُوا إِبَابَتَهُ، سُوقًا إِلَى صَوْتِهِ وَدُعَائِهِ؟
 مؤمن، خدای عزوجل را در مورد حاجت
 خود می خواند، پس خداوند عزوجل [به
 ملائکه] می گوید: اجابتش را به تأخیر
 اندازید؛ به خاطر اشتیاق به [شنیدن] صدا و
 دعای او.»

* * *

ای بسا مخلص که نالد در دعا

تا رود دود خلوصش بر سما
 پس ملائک با خدا نالند زار
 کای مجیب هر دعای مستجار
 بسنده مؤمن تضرع می کند
 او نمی داند به جز تو مستند
 تو عطا بیگانگان را می دهی
 از تو دارد آرزو هر مشتهی
 حلق بفرماید: نه از خواری اوست
 عین تأخیر عطا یاری اوست
 خوش همی آید مرا آواز او
 وان خدایا گفتن و آن راز او^۴

مستجاب شود، در حالی که با این کارها
 درهای اجابت پروردگار را بر روی خود
 بسته اید.^۱

عدم اجابت دعای صالحان

گاهی دعای انسان های خوب نیز به
 اجابت نمی رسد در حالی که هیچ یک از
 موانع مذکور نیز وجود ندارد. این دعاها به
 عنوان اندوخته ای گرانقدر در قیامت به
 آن ها می رسد.

از رسول خدا ﷺ روایت شده است
 که فرمود:

«يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رُجُلَانِ كَأَنَّا يَعْمَلَانِ عَمَلًا
 وَاحِدًا فَيُرَى أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَوْقَهُ فَيَقُولُ : يَا
 رَبِّ ! بِمَا أَعْطَيْتَهُ - وَكَأَنَّ عَمَلَنَا وَاحِدًا - فَيَقُولُ
 اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : سَأَلَنِي وَلَمْ تَسْأَلْنِي !^۲»

دو نفر در بهشت وارد می شوند که هر
 دوی آن ها یکسان عمل کرده اند، ولی یکی
 از آن دو، دیگری را می بیند که جایگاهش از
 او بالاتر است؛ پس می گوید: پروردگارا! به
 خاطر چه این جایگاه را به او دادی، با اینکه
 عمل ما یکسان بود؟ خدای متعال پاسخ
 می دهد: [به این سبب که] او از من
 درخواست کرد و تو درخواست نکردی.»

در روایت دیگری، از امام صادق عليه السلام
 نقل شده است که فرمود: «إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ لَيَدْعُوا

۱- سفينة البحار، دعا.

۲- بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۳۰۲.

۳- اصول کافی، ج ۳، ص ۴۷۹.

۴- مثنوی، معنوی.